
Wet en Profeten vervullen: een dubbelthema met een apostolische dubbelrol

P. van Veen

Abstract

Where fulfilment of the Law and the Prophets is a leading theme in Matthew, Scripture itself can be considered as Jesus' 'Sender', thereby providing a key to reading Jesus' first and last words. The fulfilment of 'all righteousness' (Matt. 3.15) primarily refers to the righteousness of Scripture, and the concluding Mission Commandment refers to the fulfilment of Law and Prophets. This theological double theme argues for a double role for the apostles who are called righteous ones and prophets, a role which might function as a new, meaningful exegetical perspective on the Beatitudes in Matthew 5, where Jesus' disciples are blessed as righteous and prophets.

1 De Schrift als Zender

Als er iets kenmerkend is aan het Evangelie van Mattheüs dan is het wel de concentratie op de vervulling van Wet en Profeten. Dit hangt deels samen met de lezerskring, Joodse christenen die zich losmaken van de synagoge maar zeker niet van de Schrift.¹ Er is mogelijk ook verband met de auteur zelf; velen houden hem op basis van Mattheüs 13:52 voor een bekeerde schriftgeleerde.² De Hebreeuwse Bijbel (Tenach) bestaat voor Mattheüs uit Wet en Profeten tezamen. De Geschriften worden in deze tweedeling bij de Profeten geplaatst, zodat 'Wet en Profeten' de gehele Schrift omvat.

-
- 1 Deze situatie geeft het Evangelie van Mattheüs zowel een joods als een anti-Joods karakter. Als Mattheüs schrijft zijn Jeruzalem en de tempel waarschijnlijk al verwoest. Dat riep voor de jonge, joods-christelijke kerk die zich losmaakte van de synagoge o.a. de vraag op hoe het evangelie voor de onreine heidenen bestemd zou zijn. Zie: Graham N. Stanton, *A Gospel for a new People. Studies in Matthew*, Edinburgh 1992.
 - 2 Dit vers geldt dan als autobiografische handtekening van de evangelist.

De vervullingsthematiek blijkt uit de vele schriftcitaten en -verwijzingen. Naast tien expliciete vervullingscitaten ('toen werd vervuld') zijn er zo'n 48 citaten uit het OT en nog eens 130 allusies. De thematiek blijkt expliciet uit de programmatische woorden van Jezus zelf: Hij is niet gekomen 'om Wet en Profeten af te schaffen maar om ze tot vervulling te brengen' (Matth. 5:17). In dat kader staat het verdiepende wetsonderwijs in de Bergrede. Jezus' optreden is erop gericht om door de vervulling van de Schriften Gods volk in het koninkrijk te brengen. Hij bevrijdt hen van hun zonden (1:21) en maakt hen tot zijn discipelen en broeders (en zusters) die Gods wil doen.

Jezus wordt zo sterk gedreven door schriftvervulling dat Frans Breukelman in zijn uitleg over Mattheüs schrijft: 'In heel het evangelie over Jezus Christus [kan] niet anders worden gesproken dan streng binnen het raam van de Tenakh.'³ We kunnen welhaast zeggen dat de Schrift – als echo van Gods wil en Gods woord – de Zender is, wiens opdracht volkomen moet worden uitgevoerd. Dit is anders dan bij Johannes, waar het expliciet de Vader is die Jezus zendt.⁴ Bij Mattheüs doorloopt Jezus ook letterlijk delen van de geschiedenis van Israël: een Genesisachtige genealogie, roeping uit Egypte, veertig dagen in de woestijn, de Bergrede zoals Mozes' wetsonderwijzing in Deuteronomium. Wat Israël niet kon volbrengen doet Jezus alsnog en opnieuw. Ook kan een mogelijke vijfboekenstructuur, als parallel met de Pentateuch, de vervullingssthematiek onderstrepen.⁵

Van begin tot eind domineert het theologische dubbelthema van Wet- en Profetenvervulling het optreden van Jezus en de christologie van Mattheüs. Dat wil ik in dit artikel aantonen door te focussen op drie scharniermomenten in Jezus' optreden die onderling met elkaar samenhangen. Daaruit blijkt onder meer dat het zendingsbevel een afsluiting kan zijn van Wet en Profeten in ruimer perspectief. Verder leidt het dubbelthema vrij letterlijk tot een dubbelrol voor de apostelen. Deze onderbelichte dubbelrol kan een betekenisvolle indeling bieden van de zaligsprekingen.

3 F.H. Breukelman, *Bijbelse Theologie 2* deel III afl 1 *De ouverture van het evangelie naar Mattheüs*, Kampen 1984, 26.

4 Bijv. Joh. 3:34-35; 5:24; 6:38; 8:29,42; 14:1-14. Bij Mattheüs ontbreekt volgens Servotte die zendingsnotie en is het eerder zo dat God en Jezus één zijn (Matth. 11:27); Hij doet dingen die alleen God kan. De schriftcitaten legitimeren en bekrachtigen Jezus' optreden en getuigen bovendien van de continuïteit van Gods handelen. Zie Herman Servotte, 'Verhaaltheorie en Mattheüs', in: Frans van Segbroek (red.), *Mattheüs opnieuw*, Leuven 1999, 37-46. Enkel in Matth. 10:40 spreekt Jezus over God als 'Hem die Mij gezonden heeft'.

5 Voor een exacte parallel zie Peter van Veen, 'An alternative pentateuchal view of Matthew', *Calvin Theological Journal* 2018-1 (Grand Rapids), 65-98.

2 Drie hoofdmomenten

2.1 Begin: Jezus vervult 'alle gerechtigheid'

Het is bij de doop door Johannes dat Jezus zijn missie op zich neemt. De dialoog tussen de Doper en Jezus geeft enkel Mattheüs weer en krijgt een signaalfunctie. De strekking is dat de doop van Jezus (zonder zonden) hoort bij zijn opdracht om 'alle gerechtigheid te vervullen' (Matth. 3:15 HSV en NBG). Jezus' eerste woord bij Mattheüs vormt zijn *inaugurele statement* wanneer Hij als Messias aan Israël wordt voorgesteld.⁶ De gebeurtenis wordt van hogerhand bekrachtigd door de stem van God de Vader uit de hemel en het neerdalen van de Heilige Geest in de vorm van een duif. De Geest maakt Jezus tot een gezalfde (Hebreeuws: *masjiach*; Grieks: *christos*). Zonder die Geest kan de Zoon zijn werk niet doen (vgl. Jes. 11:1-2; 42:1-2; Matth. 12:18, 28).

Intrigerend is de omvattende uitdrukking 'alle gerechtigheid' (*pasan dikaiosunēn*) die Jezus gebruikt. Welke te vervullen gerechtigheid bedoelt Hij precies? En welke compleetheid ('alle')? Dat de NBV 2004 vertaalt met 'Gods gerechtigheid' is begrijpelijk. Het geeft aan dat het om een bijzondere gerechtigheid gaat die hoort bij Gods koninkrijk (6:33). Het betreft meer dan een persoonlijke verplichting aan voorschriften.⁷ Toch bevreedt het ook dat verschillende vertalingen God invoegen op een plaats waar de evangelist dat zelf níet doet.⁸ Deze handelwijze kan de tekst bovendien onbedoeld een paulinische kleur geven.⁹

NBV21 pakt het anders aan: 'Zo dienen wij *de gerechtigheid geheel en al* tot vervulling te brengen.' Deze vondst slaat twee vliegen in één klap, want 'geheel en al' kan zowel slaan op de gerechtigheid als op het volkomen vervullen daarvan. Het sluit goed aan bij de notie dat Jezus degene is die de wet onderhoudt naar haar diepste bedoeling en zo de gerechtigheid volbrengt en vol-

6 De doop van Jezus heeft een speciale functie, die Turner omschrijft als 'the inauguration of Jesus's ministry to Israel'. David L. Turner, *Matthew*, Baker Exegetical Commentary on the New Testament (Grand Rapids 2008), 119.

7 Zoals in 5:20: 'Jullie gerechtigheid (*hē dikaiosunē humōn*) moet groter zijn dan die van de Schriftgeleerden en Farizeeën.' In 6:1 komt in NBG en NBV ook 'gerechtigheid' voor, maar het Grieks heeft daar een andere term (*eleēmosunēn*, waar ons woord aalmoes van is afgeleid; HSV: liefdegave).

8 BGT: 'alles doen wat God van ons vraagt'; GNB: 'alles doen wat God van ons wil.'

9 Vgl. Rom. 3:21-30. Paulus spreekt over de gerechtigheid die God de mens schenkt buiten de wet om en de rechtvaardiging door het geloof. Bij Mattheüs gaat gerechtigheid (7x) eerder over een geheel aan Gods geboden toegewijde levenshouding die vrucht draagt, uit liefde voor God en de naaste.

maakt. Hij is de rechtvaardige bij uitstek. Israël verwachtte dat de Messias het volk zou leren hoe volkomen te leven naar Gods wil.¹⁰ De nieuwe levenswijze in Christus behelst volgens Turner ‘the true ethical intent of the law and that enables the disciples to enter the kingdom.’¹¹

Wat mij betreft had de uitdrukking ‘alle gerechtigheid’ in Jezus’ eerste woord gewoon kunnen blijven staan. Al was het maar omdat ‘alle’ viermaal terugkomt in zijn laatste woord: ‘Mij is *alle* macht gegeven... maak *alle* volken tot mijn leerlingen... *alles* wat Ik jullie opgedragen heb... Ik ben met jullie, *alle* dagen...’ Deze verbinding met het zendingsbevel lopen we anders mis. Alle gerechtigheid vervullen verbindt Jezus concreet met de christenen die alles doen wat Hij hen bevolen heeft.

Belangrijk is ook dat de compleetheid van ‘alle gerechtigheid’ terugkomt in het grote gebod. De gehoorzaamheid van Jezus’ volgelingen vindt haar culminatie in het liefdegebod. Aan het gebod om God en de naaste lief te hebben ‘hangt de ganse (*holos*) wet en de profeten’ (22:40 NBG; vgl. 7:12).¹² We vinden hier dezelfde alomvattendheid als in Mattheüs 3:15. Zoiets is ook te vinden in het universalisme van Mattheüs 11:27: ‘*Alles (panta)* is Mij toevertrouwd door mijn Vader.’

De uitdrukking ‘alle gerechtigheid vervullen’ reikt verder dan de geboden uit de Thora vervullen. In dit verband zegt bijvoorbeeld Van Bruggen: ‘Hoewel de vervulling van de geboden in dienst staat van Gods gerechtigheid, wordt *alle* gerechtigheid pas bereikt wanneer ook de beloften van de profeten over Gods wil voor de toekomst worden *vervuld*.’¹³ Wanneer die vervuld zijn is Gods koninkrijk gekomen als ‘belofde en verlossende realiteit,’ schrijft hij. Het betreft een veelbelovende vervulling van Wet en Profeten. Indachtig Breukelman: Jezus vervult de gerechtigheid van *heel de Tenach*. Davies en Allison ondersteunen dit precies in hun gezaghebbende commentaar: ‘So when Jesus fulfills all righteousness, he is fulfilling Scripture.’¹⁴

10 Anders dan ‘hun schriftgeleerden’ onderwijst Jezus met (goddelijk) gezag (*exousia*, 7:29). Ook vergeeft en geneest Hij vanuit door God gegeven macht (*exousian*, 9:6, 8).

11 Turner, *Matthew*, 164.

12 NBV: ‘Deze twee geboden zijn de grondslag van *alles* wat er in de Wet en de Profeten staat.’

13 J. van Bruggen, *Matteüs. Het evangelie voor Israël*, Kampen 1990, 67. Cursivering door Van Bruggen.

14 W.D. Davies, Dale C. Allison, *The Gospel according to Saint Matthew*, dl. 1 (International Critical Commentary), Edinburgh 1988, 326. Echter, ondanks Matth 5:20 leggen Davies en Allison hier de nadruk op het vervullen van de *profeten*, vanwege de vele profetencitaten (13).

2.2 Keerpunt: verschijning van Wet en Profeten

De doop van Jezus is een scharnier in de eerste hoofdstukken van Mattheüs. Ook zo'n verhaalscharnier is de passage in Mattheüs 16:13–17:8 met de eerste Christusbelijdenis door Petrus, de fundering van de kerk, de eerste lijdensaankondiging en de verheerlijking op de berg.¹⁵ Bij de verheerlijking is het dubbelthema evident: Wet en Profeten verschijnen in de gedaanten van Mozes en Elia.¹⁶ Beiden hadden een godservaring op een berg. Deze twee komen Jezus Christus bemoedigen nu Hij de weg van het lijden opgaat, naar Jeruzalem (16:21).¹⁷ De aangekondigde vervulling van alle gerechtigheid loopt via sterven en opstanding, maar ook langs de pilaren van Wet en Profeten.

Voor Mattheüs doet de volgorde van het tweetal ertoe. Markus heeft het over 'Elia met Mozes' (Mark. 9:4). Uit het feit dat Mozes en Elia *tot Hem* spreken (17:3) kan volgens Van Bruggen worden afgeleid dat de Mensenzoon 'meer is dan de grote profeten van het Oude Verbond'.¹⁸ In de weergave van Mattheüs herinneren zowel de zes dagen (17:1) als het stralende gelaat van Jezus (17:2) aan de wetgeving op de Sinai.¹⁹ Jezus is de tweede Mozes en meer dan dat.²⁰

Bij de verheerlijking wordt de boodschap van 'een stem uit de hemel' (3:16) letterlijk herhaald door een stem uit de wolk (17:5): 'Dit is mijn geliefde Zoon, in Hem vind Ik vreugde. Luister naar Hem!' (NBV21). De twee identieke godsworden wijzen op een diepe verwantschap en conformiteit tussen

15 Zie de structuuranalyse in Peter van Veen, 'Pentateuchal view'. Deze christologische passage kan het centrum vormen van de (opgeschoven) vijf boeken van Mattheüs.

16 Hagner volgt deze uitleg en Hendriksen ziet dit als de beste en meest eenvoudige interpretatie. Anderen benadrukken dat ze profetische sleutelfiguren waren, of dat – volgens een latere Joodse interpretatie van Deut. 18:15-19 – Mozes degene was die de terugkeer van Elia zou begeleiden (zie Turner, *Matthew*, 417). In het OT worden Mozes en Elia tezamen genoemd in NBV Mal. 3:22-23 en kondigt hun komst de eindtijd aan; zie J.T. Nielsen, *Het evangelie naar Mattheus II*, Nijkerk 1973, 99.

17 Doorgaans wordt de eerste lijdensaankondiging in 16:21 aangewezen als geografisch en theologisch keerpunt in het optreden van Jezus: Na achtmaal uitwijken (*anachōrein* in 2:12, 13, 14, 22; 4:12; 12:15; 14:13; 15:21) tot aan de grenzen van Israël gaat Jezus 'vanaf die tijd' op weg naar Jeruzalem.

18 Van Bruggen, *Mattheüs*, 321.

19 Ex. 25:15v: de heerlijkheid van de HERE rustte op de Sinai en de wolk bedekt de berg zes dagen lang. Ex. 34:29: het gelaat van Mozes straalde toen hij de berg afdaalde omdat hij met de HEER gesproken had.

20 Dale C. Allison jr., *The New Moses. A Matthean Typology*, Eugene 2013, 1993.

deze twee gebeurtenissen.²¹ Er loopt een lijn van ‘alle gerechtigheid vervullen’ bij de doop naar de presentie van Wet en Profeten bij de verheerlijking. Het gaat in deze twee scharnieren over hetzelfde.

Door de toevoeging ‘Luister naar Hem!’ (richting de drie aanwezige leerlingen) wordt Jezus voor hen extra aangewezen als tweede Mozes en als nieuwe profeet. Deze woordgroep herinnert namelijk aan een belofte van Mozes in Deuteronomium 18:15: ‘Hij zal uit uw midden steeds weer een profeet laten opstaan, een profeet zoals ik ben. Naar Hem moet u luisteren’ (NBV21).²² Jezus is de profeet bij uitstek.

2.3 Eind: voltooiing van Wet en Profeten in het zendingsbevel

Jezus voegt zich naar Gods wil (driemaal in 26:39-42) en gaat de weg die leidt naar zijn overgave aan het kruis en verzoening (26:28, vgl. 1:21 en 20:28). Als Hij sterft zijn de Schrift en alle profetieën over Hem vervuld (26:54, 56). Als het voorhangsel van boven naar onder in tweeën scheurt, is de oude tempeldienst voltooid en voorbij (27:51, vgl. Hebr. 9:11-28). De opwekking uit de dood betekent de ultieme erkenning van Jezus’ identiteit en missie.²³ De heerlijkheid die Gods Zoon tijdelijk ten deel viel tijdens de transfiguratie is vanaf nu permanent.

Het compacte zendingsbevel sluit daarna heel het Evangelie van Mattheüs af. Het zou niet verbazen als Mattheüs zijn tweevoudige hoofdthema van Wet- en Profetenvervulling hier op een of andere manier laat terugkomen. Alles wat in het zendingsbevel resoneert is van extra belang, omdat deze opdracht een sleutel biedt voor de lezing van het hele boek. Ellis meent zelfs dat het Evangelie van Mattheüs van achteruit moet worden verstaan, dus vanuit Jezus’ laatste woorden in 28:18-20.²⁴ Wat zegt die sleutel dan zoal?

a. *Mensenzoon*. De meeste commentaren wijzen op een herkenbare verbinding tussen de met alle gezag (*pasa exousia*) beklede Christus en ‘iemand gelijk een mensenzoon’ (NBG) uit Daniël 7:13-14. Daar staat: ‘Hem werden macht (*exousia*, LXX), eer en koningschap verleend, en alle volken en naties, welke taal zij ook spraken, dienden hem. Zijn heerschappij was een eeuwige

21 Zie voor deze diepe verwantschap: Armand Puig i Tàrrach, ‘The glory on the mountain: The episode of the Transfiguration of Jesus,’ *New Testament Studies* 58 (2012), 151-172. Volgens mijn analyse staan deze twee godsworden (3:16 en 17:5) in het midden van de Ouverture (Matth. 1-7) en van de vijf boeken (Matth. 8-26); Peter van Veen, ‘Pentateuchal view.’

22 De NBV 2004 had hier ‘profeten’, maar NBV21 heeft dit hersteld.

23 Turner, *Matthew*, 326.

24 Peter F. Ellis, *Matthew: his mind and his message*, Collegeville 1974, 22.

heerschappij, zijn koningschap zou nooit te gronde gaan' (NBV 2004). De oudtestamentische titel Mensenzoon komt bij Mattheüs zo'n dertig keer voor en speelt dus zeker een rol. Toch is dit intronisatie- of kroningsmodel zeker niet het hele verhaal.²⁵

b. Afscheid van Mozes. Er is een duidelijke Mozes- en Thoraparallel. Allison schreef een boek over de dominante Mozestypologie in Mattheüs.²⁶ Hij stelt dat het leven van Jezus dat van Mozes opzettelijk weerspiegelt: vanaf het geboorteverhaal tot de veertig dagen op de Sinaï, de verzoeken in de woestijn, de wetgeving vanaf een berg, de transfiguratie en het slot op de berg Nebo (in combinatie met Joz. 1:1-9: de opdracht aan zijn opvolger). Zoals Mozes aan het eind van Deuteronomium het toekomstige land overzag, zo ziet Jezus nu op de berg in Galilea de hele wereld voor zich en instrueert de apostelen. Het slot van de Thora (Deut. 34) wordt dus in het slot van Mattheüs vervuld met een veel ruimer perspectief.

c. Profeten. Het zendingsbevel bevat tevens een algemene profetenparallel, die voor de eerste lezers direct herkenbaar moet zijn geweest. Zoals Jahwe eertijds in het Oude Testament de profeten zond, schrijft Ellis, zo zendt Jezus nu zijn apostelen.²⁷ Bauer merkt daarbij nog iets wezenlijks op. De apostelen, die tot nu toe wel het mandaat kregen om te verkondigen en te genezen (hfdst. 10), ontvangen nu ook de bevoegdheid om te *onderwijzen*.²⁸ Zij zullen de nieuwe verbondsonderwijzing van Jezus voortzetten. Hoewel het onderwijs van Jezus zelf stopt (na onder meer vijf grote redes), is er toch continuïteit.

d. Decreet van Kores. Het vierde verklaringsmodel wijst op een sterke overeenkomst tussen het slot van de Profeten en dat van Mattheüs.²⁹ De

25 Hoewel er meerdere woordovereenkomsten zijn met Dan. 7:13-14 (LXX), wordt het intronisatiemodel ook bekritiseerd. Malina: 'most exegetes do not believe the pure literary form of enthronisation can be found here.' Bruce J. Malina, 'The Literary Structure and Form of Matt.XXVIII.16-20', *New Testament Studies* 17 (1970), 87-103 (p. 88 noot 3).

26 Allison, *New Moses*.

27 Ellis (*Matthew*, 22) ziet in het zendingsbevel 'an over-all formal allusion to Yahweh's commissioning of the prophets in the Old Testament, which, for Matthew's Jewish Christian readers at the end of the first century, would have been immediately recognizable.'

28 David R. Bauer, *The Structure of Matthew's Gospel: A study in Literary Design*, Sheffield 1988, 115. Vgl. Matth. 5:2 en 16:19.

29 Dit verklaringsmodel is te vinden bij Malina (zie eerdere voetnoot), Frankemölle en Leithart. Peter J. Leithart, *Jesus as Israel: The Typological Structure of Matthew's Gospel* [internet publicatie], geraadpleegd 17 november 2020. Beschikbaar via <https://theopolis-institute.com/wp-content/uploads/edd/2015/09/jesus-as-israel-the-typological-structure-of-matthew-s-gospel.pdf>.

Hebreeuwse canon eindigt in 2 Kronieken namelijk met het vorstelijk decreet van de Perzische koning Kores (Cyrus). Het is een opdracht waartoe Jahwe hemzelf de autoriteit verleent, met het grootse toekomstperspectief voor exilisch Israël om terug te keren naar Jeruzalem en daar Gods tempel te herbouwen. Het decreet staat ook woordelijk in Ezra 1:2-4. Kores is net als Jezus een *gezelfde* van de HEER (Jes. 45:1).

Malina betoogt dat Mattheüs 28:18-20 dezelfde literaire vorm heeft als 2 Kronieken 36:23, namelijk die van een officieel decreet.³⁰ Zo'n decreet is bijvoorbeeld ook te vinden in Genesis 45:9-10, waar onderkoning Jozef bevel geeft dat zijn vader moet overkomen naar Egypte. Inderdaad zijn er sterke overeenkomsten tussen het decreet van Kores en 'het decreet' van Jezus Christus. Ten eerste openen beide bevelen in de voltooid tijd met het gezag van de hoofdpersoon:

- (1) Alle koninkrijken van de aarde *heeft* de HEER, de God van de hemel, mij *gegeven* (2 Kron. 36:23a NBV).
- (2) Mij *is* alle macht *gegeven* in de hemel en op de aarde (Matth. 28:18 NBV).³¹

Daarna volgt de feitelijke opdracht, het bevel op grond van dit goddelijke gezag. Bij de Kronieken schrijver betreft dat de terugkeer naar Jeruzalem. Bij Mattheüs wordt het volk van God voortaan uit alle volken verzameld, Joden en heidenen tezamen. Interessant genoeg is er geen sprake van geografische terugkeer maar van doorgaande expansie en groei, die het Evangelie van Mattheüs een open einde verleent.³² Zo is het zendingsbevel voor de kerk na Pasen een beslissend scharnier richting de toekomst. Ten slotte lopen beide decreten uit op een motivering om de opdracht uit te voeren dankzij Gods hulp en aanwezigheid:

- (1) Laat al diegenen onder u die tot zijn volk behoren, zich verzekerd weten van de hulp van de HEER, hun God, en daarheen gaan (2 Kron. 36:23b).

30 Een dergelijk decreet heeft een vaste indeling. Volgens Malina ('Structure and form', 94) bestaat het uit vier statements in een coherent verband:

- (1) Messenger formula, (narrative) introduction to the decree
- (2) Statement of authority (expressing the basis of the obligation for the command that follows; aorist)
- (3) Command: a community regulation (imperative and participial imperatives)
- (4) Motivation (in Matt. 28:20 in present tense).

31 In de grondtekst staat het voltooid deelwoord voorop: Gegeven was aan Mij...

32 Malina, 'Structure and form,' 103.

- (2) En houd dit voor ogen: Ik ben met jullie alle dagen, tot aan de voleinding van deze wereld (Matth. 28:20b).

In het afsluitende mattheaanse decreet weerklinkt óók het allerlaatste vers van de Tenach. Wat zegt dit alles?

2.4 Verbindende sleutel

Eigenlijk dekt geen van deze vier afzonderlijke modellen – hoe aanwijsbaar ook – volkomen de lading van het zendingsbevel.³³ Het lijkt alsof de evangelist niet per se wil kiezen, maar juist ruimte laat voor meervoudigheid. Van alles klinkt erin mee. Dat biedt ook ruimte voor een meervoudige afsluiting bij Mattheüs. Het is de verheerlijkte Mensenzoon (*a*), die zowel de Thora voltooit (*b*) als de Profeten (*d*) en zijn apostelen als profeten uitzendt (*c*). Het verrassende effect van deze in elkaar schuivende beelden is dat de finales van Wet en van Profeten samenkomen in de afsluitende climax van dit Evangelie en het laatste optreden van Jezus. Zo letterlijk-serieus neemt Mattheüs de missie van Jezus tot complete schriftvervulling. Er is geen tittel of jota verloren gegaan. Hij die kwam om alle gerechtigheid te vervullen en optrad met gezag, is precies degene in wie nu heel de Tenach tot voltooiing is gekomen, die alle macht heeft ontvangen en zijn apostelen het leergezag verleent. Dat is de *pointe*.

Verder refereert de evangelist met ‘Ik ben met jullie’ in het zendingsbevel aan de Immanuelbelofte (1:23) uit het begin van zijn Evangelie, wat zijn verhaal een bekende *overall inclusio* geeft.³⁴ Sterker nog, Mattheüs begint in 1:1 bewust met ‘Boek van de *genesis* van Jezus Christus...’ Door vervolgens te eindigen met een verwijzing naar het slot van de Hebreeuwse canon scheidt de evangelist een ware superinclusie die heel de Schrift omvat! Eens te meer onderstreept dit hoezeer de Schrift bij Mattheüs de Zender is.

3 Apostelen met een dubbelrol

Nu komen we bij het tweede aspect van deze studie. Is Jezus door zijn zending de rechtvaardige en de profeet bij uitstek, dan straalt dat af op zijn discipelen. Hij daagt hen uit tot overvloedige gerechtigheid (5:20). Het thema van de

33 Zo meent ook ook Luz, die daarom deze modellen juist afwijst als ‘Deutungsrahm’. Ulrich Luz, *Das Evangelium nach Matthäus*, EKK band I/4, Düsseldorf en Zürich 2002, 434-5.

34 Malina: ‘The relationship of the beginning of the gospel to its conclusion would seem to indicate that discipleship is the purpose for which Jesus came; for this he was born, i.e. to have disciples, since this is the way he saves his own from their sins (‘Structure and Form,’ 102).

imitatio is dominant in Mattheüs. Jezus Christus is gekomen om de leerlingen het leven naar de Schrift vóór te doen. Zo bouwt Hij stapsgewijs het volk waarnaar Hij op zoek is.³⁵ De eigenaardigheid is dat Mattheüs het dubbelthema van Wet en Profeten vervullen zo letterlijk neemt, dat de apostelen op enkele plaatsen een bijbehorende dubbelrol krijgen toebedeeld.

3.1 Dubbelrol in zendingsrede

De dubbelrol is het meest duidelijk aan het slot van Mattheüs 10. Wanneer de twaalf worden uitgezonden, zegt Jezus ter afsluiting:

Wie jullie ontvangt ontvangt Mij, en wie Mij ontvangt ontvangt Hem die Mij gezonden heeft (10:40, NBV21).

Deze gezagsverlening (die in onze tijd ook is opgenomen in een formulier voor bevestiging van ambtsdragers) zou op zich al voldoende bemoedigend moeten zijn en is eveneens te vinden in Lukas 10:16. Maar aansluitend wordt 'jullie' in Mattheüs 10:41 – en niet in Lukas – nog eens gespecificeerd, en wel als profeet en als rechtvaardige:

Wie een *profeet* ontvangt omdat het een profeet is, zal als een profeet beloond worden, en wie een *rechtvaardige* ontvangt omdat het een rechtvaardige is, zal als een rechtvaardige beloond worden (NBV21).

De twaalf apostelen, die in Mattheüs 10:2 voor het eerst zo worden genoemd, schildert Jezus hier opzettelijk tweevoudig en deze specificatie is blijkbaar van belang. Hoe ver gaat het precies in dit opmerkelijke vers? Van Bruggen meent dat de profeet en de rechtvaardige geen synoniemen voor de apostelen zijn, 'maar figuren waarmee de apostelen worden vergeleken.'³⁶ Toch gaat het om meer dan enkel vergelijking. Er is sprake van een noodzakelijke kwaliteit en van een bepaalde identificatie. De gezonden worden namelijk ontvangen *als* (*eis onoma*, in de naam van, vanwege het feit dat)³⁷ profeet en *als* (*eis onoma*)

35 Nergens spreekt Mattheüs van een nieuw volk, omdat nieuw (de vroege kerk, voor zover die al is afgescheiden van de synagoge) in lijn is met oud (Israël). In 21:43 zegt Jezus dat het Koninkrijk van de Joodse leiders zal worden afgenomen en zal worden gegeven 'aan een volk, dat de vruchten daarvan opbrengt' (NBG). De plot van het evangelie is in het kort 'Koning zoekt volk'.

36 Van Bruggen, *Matteüs*, 184.

37 Nielsen, *Mattheüs I*, 214-5.

rechtvaardige.³⁸ Zij verdienen gastvrijheid, schrijft Turner, 'because prophets stand for the message of God and righteous people stand for the character of God.'³⁹

Deze dubbelrol past bij de mattheaanse thematiek. De apostelen komen tot Israël als gezaghebbende representanten of voortzeters van Wet en Profeten. Oudtestamentisch gezien is een rechtvaardige iemand die in handel en wandel oprecht Gods geboden volgt. Zo iemand valt in de Bijbel regelmatig een zaligspreking ten deel, zoals in Psalm 1:1 en 119:1, 2. Een profeet is door God gezonden, wijst het volk een nieuwe weg en brengt het waar nodig terug naar de Thora.⁴⁰ Zulke rechtvaardigen en profeten verwacht Jezus dat de apostelen nu zijn. De twee oudtestamentische rollen lijken bovendien een frame voor de vroege joods-christelijke gemeente.

3.2 Twee tegenbeelden

De twaalf staan in hun dubbelrol diametraal tegenover de schriftgeleerden en farizeeën. De falende leiders van Gods volk worden getypeerd als blinde wegwijzers (23:16) en vooral als *huichelaars*: driemaal in de Bergrede (6:2, 5, 16) en zevenmaal in het achtvoudig wee (23:13-30).⁴¹ Zie ook Mattheüs 7:5, 15:7, 22:19 en 24:51. Zij doen niet wat ze leren en zijn daarom ongeloofwaardig. De gerechtigheid-vanuit-het-hart conflicteert bij Mattheüs voortdurend met de uiterlijke gerechtigheid van Jezus' tegenstanders. Het is nogal een (didactische) zwart-wittekening. De goede werken en het vrucht dragen staan tegenover de mooie woorden en het vruchteloos zijn (3:8; 5:16; 6:1; 7:15-20; 13:1-23; 25:1-30).

Mattheüs hanteert steeds twee tegenbeelden. Tegenover de rechtvaardige staat dus niet de onrechtvaardige maar de huichelaar.⁴² Tegenover de profeet

38 De volgorde (profeet en rechtvaardige) kan verband houden met het apostelschap in deze rede.

39 Turner, *Matthew*, 283-4.

40 Aan de profetenrol zit tevens een vroegkerkelijk-historisch aspect, meent G. Bouwman (*Nieuw en oud, over het evangelie van Matteüs*, Kampen 1986, 10): 'De kerk van Matteüs kende naast de leraren nog een tweede groep: de profeten, die meestal van stad tot stad trokken. Uit het eveneens in Antiochië ontstane boek de Didachè of 'Leer van de twaalf apostelen' weten we dat dit binnen de kerk een uitstervende groep was (Did 15).' Verder is onduidelijk of de profetenrol bij Mattheüs overlapt met de gave van de profetie in de (hellenistische) gemeentes waar Paulus over schrijft.

41 De NBV heeft een zevenvoudig wee met zesmaal het woord huichelaar (23:14 vervalt).

42 De concordantie bij NBG 1951 geeft slechts één keer het woord onrechtvaardigen (Matth. 5:45).

staat de valse profeet. Aan het einde van de Bergrede waarschuwt Jezus tegen zulke valse profeten, zijnde roofzuchtige wolven en slechte bomen met slechte vruchten (7:15). Ook de eschatologische rede bevat twee waarschuwingen tegen valse profeten (24:11, 24).

Iedereen in Israël zou een rechtvaardige moeten zijn, maar niet iedereen hoeft een profeet te zijn. De apostelen in hun bediening zijn beide. Zij vormen de nieuwe leiders en voorhoede van Gods volk en de *ecclesia* (vgl. 9:35–10:1, 16:18 en 21:43). Zoals vermeld bevat het afsluitende zendingsbevel een algemene verwijzing naar de profetenrol. In Mattheüs 13:17 blijken de discipelen vele malen meer bevoorrecht dan ooit de vroegere profeten en rechtvaardigen:

Want Ik verzeker jullie: vele *profeten* en *rechtvaardigen* hebben ernaar verlangd te zien wat jullie zien... (NBV21).

Dit vers noemt dezelfde rollen met dezelfde volgorde als in Mattheüs 10:41. In de paralleltekst Lukas 10:24 staat echter ‘vele profeten en koningen.’ Dit redactionele verschil bevestigt opnieuw de lijn van Mattheüs. Als Johannes de Doper de laatste oudtestamentische profeet was – die tot Israël kwam ‘in de weg van gerechtigheid’ (*en hodōi dikaiosunēs*) en niet werd geloofd (Matth. 21:32) – dan zijn bij Mattheüs de apostelen diens nieuwtestamentische opvolgers. Zij delen net als Jezus in hetzelfde profetenlot (5:12; 21:34–36; 23:34, 37).⁴³

4 Dubbelrol bij de zaligsprekingen

De gesignaleerde dubbelrol van rechtvaardigen en profeten kan een nieuw en betekenisvol perspectief geven aan de zaligsprekingen aan het begin van de Bergrede. Het lijkt erop dat het paar van rechtvaardige en profeet ook toepasbaar is op Mattheüs 5:3–16. Dat is onder andere af te leiden uit hoe knap dit gedeelte is geconstrueerd.

4.1 Literaire analyse

We volgen de literaire analyse die Turner geeft van de zaligsprekingen.⁴⁴ In de eerste acht zaligsprekingen spreekt Jezus zijn volgelingen algemeen toe in de derde persoon: ‘Gelukkig wie...’ Deze acht zaligsprekingen vormen een coherente eenheid. De acht zijn namelijk te verdelen in twee groepen van vier

43 Ook worden profeten genoemd in 23:34: ‘Dat is de reden waarom ik profeten en wijzen en schriftgeleerden naar jullie zal sturen.’

44 David L. Turner, ‘Whom does God approve? The context, structure, purpose, and exegesis of Matthew’s Beatitudes’, *Criswell Theological Review*, 6.1 (1992), 29–42.

(verzen 3-6 en 7-10), die elkaar grammaticaal spiegelen.⁴⁵ Dus zaligspreking 1 correspondeert qua werkwoordsvorm met zaligspreking 8; nummer 2 met 7; nummer 3 met 6 en nummer 4 met 5.⁴⁶ Beide groepen van vier eindigen bovendien met een accent op *de gerechtigheid* (5:6 en 5:10).⁴⁷

Tevens wijst Turner er net als onder anderen Luz op dat er sprake is van alliteratie in de eerste vier zaligsprekingen (5:3-6). De beschrijving van de aangesprokenen begint steeds met de letter *pi*.⁴⁸ Ten slotte zijn de acht zaligsprekingen ook een sterke literaire eenheid dankzij de *inclusio* van de toezegging van het koninkrijk in 5:3 en 5:10: 'Want voor hen is het koninkrijk van de hemel.' Zo vormen de verzen 3-10 een hecht bouwwerk.

Vanwege deze eenheid en de sterke nadruk op de gerechtigheid, komt nu het beeld op dat Mattheüs 5:3-10 is op te vatten als *acht zaligsprekingen voor rechtvaardigen*. Deze acht zaligsprekingen leren ons: zó leven de volgelingen van Jezus als ze vol zijn van gerechtigheid en die najagen ('zoek eerst...'). In het koninkrijk van de hemel leeft men van binnenuit naar Gods wet (vgl. Jer. 31:33). De acht zaligsprekingen voor rechtvaardigen contrasteren als dag en nacht met de zeven of acht weespreuken voor huichelaars in Mattheüs 23.

4.2 Indelingsprobleem

De negende zaligspreking (vers 11-12) geeft een bekend indelingsprobleem. De uitkomst daarvan is op zich geen halszaak maar is wel bepalend voor hoe men het vervolg leest (vers 13-16). De eerste mogelijkheid is: de negende

45 Naast deze indeling in 2x4 moet die van Davies en Allison (1988) worden genoemd in 3x3 zaligsprekingen. Zij hebben een sterke voorkeur voor triades in het Evangelie van Mattheüs.

46 Turner noemt de volgende werkwoordtijden:

(5:3 en 5:10) zaligspreking 1 en 8: tegenwoordige tijd ('want voor hen is het koninkrijk van de hemel');

(5:4 en 5:9) zaligspreking 2 en 7: toekomstige tijd passief ('want zij zullen... worden') (ofwel *passivum divinum*);

(5:5 en 5:8) zaligspreking 3 en 6: toekomstige tijd mediaal met lijdend voorwerp ('want zij zullen...');

(5:6 en 5:7) zaligspreking 4 en 5: toekomstige tijd passief ('want zij zullen ...worden') (ofwel *passivum divinum*).

47 In 5:6 'honger en dorsten naar de gerechtigheid' (*tēn dikaiosunēn*) en in 5:10 'vervolgden omwille van de gerechtigheid' (*heneken dikaiosunēs*). In 5:6 niet gaat het niet over een algemeen verlangen naar gerechtigheid, bijvoorbeeld ten tijde van onrecht, maar primair over verlangen naar de gerechtigheid om die te doen (vgl. Deut. 16:20).

48 *ptōchoi, penthountes, praeis, peinontes*.

zaligspreking is vooral een voortzetting van of uitbreiding op de achtste.⁴⁹ Bijgevolg staat 5:13-16 met de twee spreuken over het zout en het licht/de lamp apart van de zaligsprekingen. Deze oplossing wordt gevolgd door onder anderen Davies en Allison,⁵⁰ Luz en Hendriksen. Ze is ook terug te vinden in de perikoopindeling van de HSV en NBG 1951.

De tweede mogelijkheid is: de negende zaligspreking is transitioneel van karakter, maar staat los van 5:3-10 en is qua vorm, woordkeus en inhoud sterker verbonden met 5:13-16. Deze oplossing is te vinden in de weergave van de NBV. Volgens Turner gaat vers 11-16 als geheel over bemoediging tijdens vervolging.⁵¹

Hoewel de eerste oplossing het meest wordt gevolgd, kan deze tweede oplossing juist een bevredigend antwoord geven op de vraag waarom de evangelist de twee spreuken over het zout en het licht/de lamp juist hier invoegt. Ze staan bij Markus en Lukas op heel andere plaatsen en ook nog eens los van elkaar!⁵² Er moet een reden zijn voor deze uitbreiding. Als we de verzen 13-16 lezen in verbinding met de voorafgaande negende zaligspreking, blijkt ook 5:11-16 thematisch een geheel te vormen. Mogelijk betreft het drie spreuken voor vervolgte profeten. Dit vermoeden onderbouw ik aan de hand van vier opvallende verschuivingen in de negende zaligspreking.

4.3 De negende zaligspreking

Er treden in de negende zaligspreking vier verschuivingen op die ervoor pleiten om dit dubbelvers te zien als onderscheiden van 5:3-10 en als inhoudelijk verbonden met 5:13-16. De eerste betreft de *vorm*. De negende zaligspreking is gewoonweg langer en past daarom niet meer bij de voorgaande acht. De zaligspreking omvat twee verzen en behelst ook nog eens twee bevelen: 'Verheug je en juich'. Dat past niet goed in het rijtje van de eerste acht.

49 Een bijzondere variant is de liturgische, waarbij de mattheaanse zaligsprekingen fungeren als decaloog, met vers 12 als tiende 'woord'. Zie bijvoorbeeld in Benjamin W. Bacon, *Studies in Matthew*, London 1930, 174.

50 Davies en Allison (*Matthew I*, 471): 'The unity of Mt 5.13-16 is secondary. The section is made up of two sayings drawn from different sections of Q (see Lk. 14.34-5 and 11.33) and a third logion (5.14b) derived from another source (M).'

51 Turner geeft 5:11-16 het opschrift 'Expansion: Approval during persecution' (*Matthew*, 148, 153).

52 Zout: Mark. 9:50 en Luk. 14:34-35. Lamp: Mark. 4:21 en Luk. 8:1. In Joh. 8:12 en 9:5 noemt Jezus zichzelf het licht der wereld.

De tweede verschuiving is dat de evangelist vanaf hier niet meer de derde persoon meervoud hanteert, maar driemaal de *tweede persoon meervoud*: ‘Gelukkig zijn jullie...’; ‘Jullie zijn het zout van de aarde’; ‘Jullie zijn het licht van de wereld’. Dit geeft aan dat Jezus in deze verzen een kleinere groep onder zijn gehoor op het oog heeft en niet de menigte.⁵³ Zo is de situatie bijvoorbeeld ook bij de parabelrede in Mattheüs 13. De menigte begrijpt de gelijkenissen niet, maar het is ‘*jullie* gegeven om de geheimen van het koninkrijk van de hemel te kennen’ (13:11). ‘Gelukkig zijn *jullie* ogen... en *jullie* oren’ (13:16). Nadat Jezus de mensen heeft weggestuurd eindigt Hij met de vraag: ‘Hebben *jullie* dit alles begrepen?’ (13:51). In alle grote redes na de Bergrede wordt met jullie de groep van de directe leerlingen bedoeld; zie Mattheüs 10; 18:1-20; Mattheüs 24.

De derde verschuiving is dat in Mattheüs 5:11-12 de leerlingen door Jezus worden aangesproken in een bepaalde *rol*. Door de gebruikte formulering komen de leerlingen op één lijn te staan met de profeten:

Gelukkig zijn *jullie* wanneer ze je om wille van Mij uitschelden en *vervolgen* (...). Zo immers *vervolgden* ze vóór jullie de *profeten* (NBV21).

In de laatste regel is gezien het Grieks de oude woordvolgorde van ‘de profeten vóór u’ (NBG) wellicht te prefereren boven ‘vóór jullie de profeten’ (NBV 2004 en NBV21).⁵⁴ Nieuwe profeten worden als categorie vergeleken met de oude, voorafgaande profeten. Dit woord over vervolging kan gelden als een vooruitblik, maar wanneer Mattheüs het opschrijft kan het al werkelijkheid zijn geworden. Christenen werden vervolgd en uit de synagogen geworpen. In de bewoording proef je dat die gebeurtenis reeds heeft plaatsgevonden.

Daarmee komen we bij de vierde verschuiving: de *blikrichting* verandert vanaf 5:11. Die was bij de eerste acht zaligsprekingen nog achterwaarts gericht en is nu meer voorwaarts gericht op de nabije toekomst. Dat blijkt ook uit de

53 Schwarz stelt dat het om de door Jezus gezonden gaat: ‘Für die, zu denen Jesus sie sendet, sollen die Jünger sein, bedeuten und bewirken, was das Salz für das Land und das Licht für die Welt ist, bedeutet und bewirkt.’ Günter Schwarz, ‘Matthäus V. 13a und 14a. Emendation und Rückübersetzung’ in *New Testament Studies* 17 (1970), 80-86.

54 In het Grieks: *tous prophētas tous pro humōn*; de profeten die voor jullie (er geweest zijn). HSV: ‘want zo hebben ze de profeten vervolgd die er vóór u geweest zijn.’

werkwoordsvorm.⁵⁵ Net als de negende zaligspreking wijzen de beelden van zout en licht op een getuigenis gedurende vervolging. Als zout en licht zijn Jezus' leerlingen getuigen en een zegen voor de wereld, zoals voorheen Israël een licht moest zijn voor de volken (Jes. 42: 6, 9). Dit woord van Jezus is tevens polemisch op te vatten, omdat Israëls leiders hun lichtgevende rol verzaken.⁵⁶ In de vervolgingen mogen de leerlingen/profeten vreugde hebben, omdat ze met de vervolgte en lijdende Messias worden geïdentificeerd (vgl. 10:22, 25; 24:9): 'omwille van Mij.'

Deze vier verschuivingen (vorm, tweede persoon meervoud, profetenrol, blikrichting) versterken de eenheid van Mattheüs 5:11-16. De verzen gaan over de verhouding tussen de leerlingen en de wereld in een naderende periode. Golden de eerste acht zaligsprekingen als acht aanmoedigingen voor rechtvaardigen, gezien de identificatie van de direct aangesprokenen met de profeten, kan men Mattheüs 5:11-16 opvatten als *drie spreuken voor profeten* (door God gezonden) ten tijde van vervolging.

4.4 Acht en drie: overvloed

Ik wijs nog op een detail vanuit de getallensymboliek. De aantallen van acht en drie spreuken zijn misschien niet toevallig gekozen door de nauwgezet werkende Mattheüs. In de Bijbel zijn acht en drie namelijk de getallen voor overvloed. Zij kunnen hier staan voor de gevraagde overvloedige gerechtigheid en de spreuken onderling versterken.

Drie noemt Sneijders het getal van de uitbreiding en versterking. Is twee het eerste meervoud, dan gaat drie daar nog eens overheen als het perfecte

55 In 5:10 gaat het nog over *makarioi hoi dediōgmenoi* ('gelukkig zij die omwille van gerechtigheid vervolgd zijn'; voltooid deelwoord passief), maar in 5:11 over *makarioi este hotan oneidisōsin humas* ('gelukkig zijn jullie telkens wanneer ze jullie ook maar (zullen) beschimpen'; conjunctief, het betreft een handeling in de toekomst met een iteratief karakter). Turner constateert met Nolland: 'Overall 5:3-10 amounts to a backward glance and 5:11-12 to a forward glance toward future persecution for Jesus's sake.' (Turner, *Matthew*, 153-4.) Davies en Allison bevestigen het verschil, maar juist tegenovergesteld: 'It [5.13-16] is a transitional passage in which the speaker moves from the life of the blessed future (5.3-12) to the demands of life in the present (5.17-7.12), in which the theme switches from gift to task...' (*Matthew Vol. I*, 471).

56 Turner, *Matthew*, 155. 'The polemic is stronger if the city is an allusion to Jerusalem, since it would imply that's God's illumining presence in the world flows from Jesus's disciples, not a place.'

meervoud.⁵⁷ Acht is volgens Sneijders het getal van de overmaat. Als zeven al het getal is van de heilige volheid en de totaliteit, dan is acht nog meer daarvan. Het is méér dan voldoende.⁵⁸ Bij Mattheüs komen we op meerdere plaatsen achtvouden tegen. De acht weespreuken zijn al genoemd net als het acht keer uitwijken van Jezus. Sommige uitleggers tellen in Mattheüs 13 niet zeven maar acht parabels.⁵⁹ Zelf noteerde ik dat Jezus in totaal acht keer wordt verzocht (driemaal in 4:1-11; verder in 16:1; 19:3; 22:15-22; 22:34-40; 27:39-44).⁶⁰

Drie en acht symboliseren dus allebei overvloed en voltooiing. Mogelijk wil de evangelist met zijn indeling in 8+3 spreuken symbolisch zeggen: door overvloedig te zijn als rechtvaardige én als profeet, zullen ook de discipelen vervullers worden van Wet en Profeten. Dat die uiteindelijk alleen door Jezus zelf vervuld worden doet niet af aan het ethische ideaal en het 'volmaakt zijn' (Matth. 5:48).

5 Conclusies

Wat hebben we gezien? We zagen dat Mattheüs de vervulling van Wet en Profeten – van fundamenteel belang voor de joods-christelijke gemeente – op allerlei manieren en verbazend kunstig doorzet. Dat doet hij niet het minst bij drie onderling samenhangende hoofdmomenten. Meteen al bij zijn inaugurerende woord zinspeelt Jezus met 'alle gerechtigheid vervullen' (3:15) op de vervulling van heel de Schrift, zijn Zender. Het godswoord bij de doop ('Dit is mijn geliefde Zoon...') klinkt ook bij de verheerlijking op de berg. Wet en Profeten verschijnen daar in de gestalten van Mozes en Elia. Deze steunpilaren helpen Jezus bij zijn missie en de weg naar het kruis. Traditioneel geldt

57 L.A. Sneijders, *De getallen in de bijbel en hun verhaal*, Baarn 1995, 36vv. Deze overtreffende trap komt in de Bijbel op meerdere plaatsen voor. Ik noem hier enkel: Abraham ontvangt drie gasten, Elia strekt zich driemaal over de jongen uit, Jezus bidt driemaal tot zijn Vader in Gethsemane, Paulus adviseert dat er in de gemeente twee of ten hoogste drie in tongentaal spreken.

58 Sneijders, *De getallen*, 69vv. Aan een feest van zeven dagen werd door de Joden vaak nog een achtste dag toegevoegd, als een dag van afscheid en terugkeer (vgl. 1 Kon. 8; 2 Kron. 7). Amos 1 telt acht bodespreuken. Een Joods kind werd op de achtste dag besneden en de moeder is dan niet meer onrein.

59 Matt. 13:52 kan namelijk worden opgevat als achtste parabel.

60 Steeds wordt het woord *peirazō* gebruikt. Zowel Satan als Jezus' tegenstanders verzoeken Hem en staan daarmee op één lijn. In 27:39-44 komt het woord verzoeken niet letterlijk voor, maar worden wel exact dezelfde woorden gebruikt als van Satan in 4:3 en 4:6: 'Als je Gods zoon bent...'

Jezus' verzoenend sterven als voltooiing van Wet en Profeten, maar Mattheüs doet er in Jezus' laatste woord nog een schepje bovenop. De zendingsoopdracht verwijst naar de voltooiing van zowel de Thora (afscheid van Mozes) als de Profeten (decreet van Kores). Verschillende beelden en typologieën vallen samen. Wet en Profeten, als echo van Gods wil, worden bij Mattheüs door Jezus Christus letterlijk afgerond en dieper vervuld. De opdracht is volbracht, binnen een compleet op de Schrift gebaseerde christologie die een universele reikwijdte heeft.

Verder brengt het theologische dubbelthema een dubbelrol met zich mee voor de apostelen als rechtvaardigen en profeten. Op enkele plaatsen gebeurt dat letterlijk. Bij de zaligsprekingen gebeurt het impliciet thematisch. De eerste acht zaligsprekingen kunnen gelden voor Jezus' volgelingen als rechtvaardigen, de volgende drie woorden als bemoediging voor vervolgd en profeten. In deze laatste rol worden de apostelen na Pasen uitgezonden om alle volken tot leerlingen van de Messias te maken. Deze volken worden mensen die verlangen om de gerechtigheid te doen, die zich toeleggen op het grote gebod en onderhouden alles wat Jezus heeft bevolen. Zo blijft de Schrift geheel van kracht.

P. van Veen is docent didactiek voor de catechese aan de Theologische Universiteit Kampen.